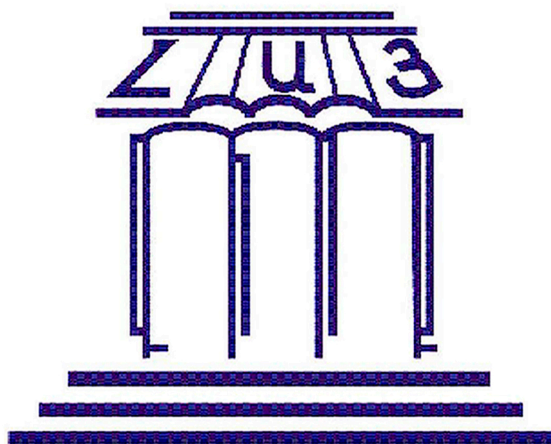

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2540

BK 26

-79

3426
E-79

5.5

~~53~~
~~300~~
1245-360

7 JUN 2005

Պրոֆեսորներ բոլոր լեզուների, միացել

1 DEC 2009

Կ. ՅԵՐԵՄԵՅԵՎ

I

ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԸ

II 245

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԻԼՅԻՉԻ ՀԵՏ

Թարգմ. Վ. ԴԱՆԵԼԻԱՆԻ

ՅԵՐԵՎԱՆ
1924

08 APR 2013

2540

I

ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ԲԱՆՎ ՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԸ

Յերեսուն տարի առաջ տիրում էր սեփական միջին
դիշերը: Ամենաջնշին բողոքն անգամ, տաղաղիր, թե բե-
րանացի՝ պատժվում էր խստորեն: Տաղաղիր աղառ խոս-
քի համար մարդկանց ուղարկում էին աքսոր: Կար մի-
մայն մի խմբակ, փոքր, համարձակվում էր առել այդ ա-
ղառ խոսքը՝ դա Հեղափոխական-հարողովոյցիներին խըմ-
բակն էր:

Նրանք կարծում էին, փոքր հերիք է փոշնչացնել ցա-
րիզմը — ժողովրդին տիրող իբր այդ միակ իշխանությունը
— և ահա կը կատարվի պետական սեփական փոփոխություն
և ժողովուրդը կազատվի:

Նորոգովոյցիները, չը հայելով իրենց խոշոր հեղափո-
խական ծառայություններին, արմատապես կապված չե-
լին փնջել ժողովրդի և փնջել ժողովրդի հեղափոխական
մասի — այսինքն բանվոր դասակարգի հետ: Այդ ժամա-
նակներում բանվոր դասակարգը չափազանց փոքրաթիվ
էր: Դեռ նոր էր շինվում բանվորական շարժման առաջին
սրճալույսը:

Սակայն հարողովոյցիներին մեջ էլ հեռոցհեռ հասու-
նանում էր այն միտքը, թե հեղափոխական պայքարին
պիտի մասնակցել նաև բանվոր դասակարգի հառաջագում
մասը և հարողովոյցիների լավագույն ներկայացուցիչնե-
րը — որինակ, Ժեկյարովն, — այս միտքը քարոզում էին
ամեն կերպ:

Այդ միջին որերին առաջանում էին միմիայն առան-
ձին անհատներ, ինչպես դիցուք Ստեփան Խալատըրինը:

Այդ ժամանակ Վ. Ի. Լենինի ընտանիքումն էլ հե-
ղափոխական յերեսաց: Դա նրա մեծ յեղբայր Ալեքսանդրն
էր, փոքր, Ալեքսանդր Սկրյաբինի կյանքի դեմ մահափորձ կա-
տարելու համար՝ կախվեց:

Այս փաստը յես այն պատճառով հիշեցի, փոքր նա
բոս յերեսութին, ստիպել և վաղիմիկ Իլյիչին մտածել,

թե ի՞նչ եր ցանկանում իր յեղբայրը և կամ այն մարդիկ, վորոնք հեղափոխական կոխվ ելին մղում:

Անկեղալ դրականությամբ Վլադիմիր Իլյիչը սկսեց ծանոթանալ հեղափոխական շարժման հետ և անկասկած, հենց այդ ժամանակ ել նրա մեջ ծագեցին հանճարեղ թե-
որիայի և սրակալիկայի այն շողերը, վորոնք հետագա-
յում կազմեցին նրա կյանքի հիմքը:

Վլադիմիր Իլյիչը քննելով այն ույժը, վորոնց կարելի և դուրս բերել միահեծանության դեմ, սկսեց մշակել մի տեսություն, վորը ոգնեց նրան իսկույն գտնելու ուղիղ ճանապարհ: Նա ուսումնասիրեց և Մարքսի թեորյան: Մարքսը խոսում եր գասակարգային պայքարի մասին: Նա ասում եր, վոր գասակարգային այդ կոխվը կարող և շուտ ասլ հասարակությունը, վոր միմիայն բանվոր գա-
սակարգի հառաջագեմ մասն և, վոր կարող և իրագործել
այդ, կազմելով մի կուռ կուսակցություն: Այս գաղափա-
րը, դրականության միջոցով, սկսեցին տարածել մեր հե-
ղափոխական խավերում, բայց նարողովույցիները և դուռ
նարողիկները շարժումը—վորոնք գյուղացիական հա-
մայնքը համարում եյին ապագա սոցիալիզմի իղեալ—շատ
ուժեղ եր: Նարողովույցիները չեյին հասկանում, վոր այդ
համայնքը ավատական (ֆեոդալական) կազմի մնացորդ և:
Թե ակալիվ (գործող) և թե հեղափոխական արամադրու-
թյուն ունեցող ինտելիգենցիայի մեծ մասը—նա, վոր
համարձակ նահատակում և գոհում եր իրեն—հափշտակված
եր նարողիկական այս գաղափարախոսությամբ (իդյո-
լոգիայով):

Ընկեր Լենինը, յուրացնելով Մարքսի մեթոդը և հասկա-
նալով հասարակության գասակարգային կազմությունը
(սարուկաւորան), սկսեց՝ վորոշ խնդիրներ իրականացնելու
համար՝ իրեն համախոհներ փնտռել, մի ամբողջու խում-
բակ կազմելու, վորը կարողանար ամենից առաջ բանվոր
գասակարգի մեջ սրտագանդա և ազխտացիա մղել:
Սկզբում նրան հաջողվեց ալալիսի փոքրաթիվ մի խումբ
հավաքել: Ի դեպ, ընդգծենք, վոր Վլադիմիր Իլյիչը նարու-
ղավույցիները շատ բարձր եր գնահատում ժեկարողին և

Սոֆիա Պերովսկուն: Սակայն իր ճառերով և հողվածներով
Վլադիմիր Իլյիչը շեշտում եր, վոր դեպքերի ներկա վիճա-
կըն անշուշտ սանկու և դեպի հաղթանակ, իսկ այս բանի
համար հարկավոր և հենվել միմիայն բանվոր գասակարգին:
Վլադիմիր Իլյիչը սկսեց կապեր վորոնել նախկին Պետերբուր-
գի բանվորների մեջ: Այս տեսականապես պատրաստված
համախոհների խմբի հետ, ընկեր Լենինը հիմնեց «Բանվոր
գասակարգ ադատագրման պայքարի Միությունը»: Այսպիսով
առաջ յեկավ ապագա կոմունիստական, իսկ ներկայիս հեղափոխական ճակատում հաղթանակած
կուսակցության անդրանիկ բջիջը: Նրա անդամների թվում
գտնվում եյին մի քանի բանվորներ, ինչպես որինակ Բա-
րուչկինը, վորի հետ Վլադիմիր Իլյիչը միշտ բարեկամական
կապ եր պահպանում:

Վլադիմիր Իլյիչի գաղափարները սկսեցին որմ-
բակոծվել նարողիկների կողմից: «Ռուսաստանում՝
բազմամիլիոն գյուղացիական յերկրում, լուր չկա
վոչ վարդացած կապիտալիզմ և վոչ ել բանվոր գասակար-
գի կուռ կազմակերպություն—անկարելի և բանվորական
շարժում առաջ բերել», ասում եին նարողիկները:

Բայց մարդկանց փոքրաթիվ մի խումբ, հավատացած
իրենց գաղափարների ճշտության, ստուգած իրենց յեզրա-
կացությունները Մարքսի և Ենգելսի աշխատանքներով,
գաս առած Փարիզի կոմունայի և Ֆրանսիական հեղափո-
խության պատմության որինակները՝ քարոզում եր մի
գաղափարախոսություն, վոր հիմնովին հակասում եր նա-
րողիկյան իդյոլոգիային:

Յերկու տարի չանցած՝ Վլադիմիր Իլյիչը և
իր մյուս ընկերները ձերբակալվելով՝ աքսորվեցին:
Վլադիմիր Իլյիչն ստիպված եր միտո ժամանակ Սիբիրում
սպրել: Բայց անգործությունը Իլյիչին խորթ եր: Սիբիրում
եկ նա աշխատում եր վոչ պակաս լարված: Այնտեղ
նա «Իլյին» կեղծ անունով գրեց մի գիրք («Կա-
պիտալիզմի վարդացումը Ռուսաստանում»), վոր մին-
չև հիմա ել համարվում և կլասիկ աշխատություն:

Մինչև անգամ բուրժուական գիտնականները, ներառյալ և Միլյուկովն ու Կավոլսկին, այս աշխատանքը համարում էին աչքի ընկնող: Այս աշխատանքը ընկեր Լենինին ավելի համոզեց, քան իր յեղրակացութունները ճիշտ չեն: «Կապիտալիզմի զարգացման մեջ» Վլադիմիր Իլյիչը ցույց տվեց, քանի որ Ռուսաստանը միտրինակ նյութից բաղկացած յերկիր չէ, քանի որ այնտեղ յեկտ նկատվում է արդյունաբերություն, այսինքն բանվոր դասակարգի ծնունդ: Նա պարզեց, քանի որ բանվոր դասակարգը սկսում է ցույց տալ ախտի վարձյուն: Նա զրուցում էր, քանի որ նույնիսկ գյուղացիության մեջ չկա միտրինակություն, այլ ընդհակառակը, նրա մեջ ել առաջ է դալիս շերտավորում, քանի որ կուլակները, քանի որ առ քանի որ ամբողջովին իրենց ձեռքն են առնում գյուղական կյանքի ղեկավարությունը: (Նարոգնիկները, քանի որ այդ ժամանակ դառնում էին ես-եր-ական կուսակցություն, հակաճառում էին այս հիմնական գաղափարի դեմ):

Վլադիմիր Իլյիչը հասկանում էր, քանի որ աքսորում հասած չի կարելի կուսակցություն ստեղծել, քանի որ դրա համար պիտի գտնվի բանվոր դասակարգի բազմության մեջ: Յեւ անա Վլադիմիր Իլյիչը աքսորից ընկնում է արտասահման, ուր եմիգրանտների մեջ էլին նաեւ իր մի քանի գաղափարակիցները:

Այստեղ պիտի նկատել, քանի որ Վլադիմիր Իլյիչը գլխում ծագեց մի ուրիշ միտք եւ, քանի որ հեղափոխական պայքարի ամբողջ ճանապարհին կազմակերպության համար վնչ միայն ահագին դեր խաղաց, այլ և դարձավ կռվի գլխավոր ղեկը: Դա մասնաւոր մատչելի թերթի գաղափարն էր, քանի որ ընկեր Լենինի տակով, պետք է լինէր վնչ միայն մատուցական ազիւստոր, այլ և մատուցական կազմակերպիչ: Վլադիմիր Իլյիչը հիմնեց այդ թերթը: Նա կոչվեց «Իսկրա» («Կայծ») այսպիսի խորագրով. — «Կայծից կրակի լույս»: Խորագիրը վերցրած էր Պուշկինին ուղղած ղեկարրիսանների պատասխանից: Այս թերթը, քանի

կոչվում էր նաեւ «Լենինյան Իսկրա», մեր հեղափոխական պատմության մեջ ահագին դեր խաղաց: Յեւ հիշում եմ Լենինի առաջին խակ հոգւածը «Իսկրա»-ում: Նա շատ պարզ խոսքերով մեզ բացատրում էր, թե ինչ պիտի անել առաջին հերթին: «Իսկրան» միացնում էր տասնյակ և հարյուրավոր բանվորներին:

Այն ժամանակվա բանվորական յերիտասարդությունը հեղափոխական տրամադրություն ուներ: Մենք կարգում էլինք լեզու և անլեզու ղրականություն, բայց թե ինչ ձե պիտի ընդունէր այս պայքարը — դա մեզ համար դեռ մութն էր: Մենք տեսնեք, թե ինչպէս հարողովոյցները կատարեցին Ալեքսանդր Լ-դի սղանությունը: Մենք համատուցում էլինք, թե պայքարը հենց սրա մեջն է: Անհատանելի հերոսություն էր թվում մեզ հոյր կայսեր դեմ մեն-մենակ կռիւ գուրա գալը և նրան սղանելը: Թվում էր, թե դրանից հետո ամեն ինչ պիտի փոխվի:

Իսկ Վլադիմիր Իլյիչը «Իսկրա» թերթով և «Ինչ անել» բրոշյուրով մեզ այլ ուղղություն էր տալիս: Պարզվեց, քանի որ մեզ վնչ միայն համարվել ու գրուցել և պետք, այլ խոսել քորոշ գործնական ինդիւրների մասին: Մեզ արված էր գործնական աշխատանքների մի ամբողջ ծրագիր:

Յերբ մենք հասկացանք, թե ինչն է մեր աշխատանքը, քանի որ կազմակերպություն, թեթեւություն ղգացինք և ուրախացանք: Այստեղ մեր կուսակցության մեջ ղխակոսիաներ են տեղի ունենում, մինչ այն վնչ ժամանակներում Վլադիմիր Իլյիչը մեր մեջ յերկաթե կարգապահության միտքն էր արծարծում: Նա սղացուցում էր, քանի որ միայն ամուր և կռիւած կարգապահությունը կարող է, իրոք, ղրուցություն ունեցող կարգերին սղանիլ հարված տալ: Սա մի ահագին նախճումն էր: Կազմակերպության այն ձեք, քանի որ Վլադիմիր Իլյիչը հանձին մեր կուսակցության՝ ստեղծեց պայքարող արդարատի մի յղեպական ձե, քանի որ նմանք աշխարհիս վնչ մի տեղում չկա: Յեւրոսական պրոլետար

ըխառը հենց այն պատճառով և պարտութուն կրում, վոր պայքարող աշխարհի ապարատ չունի: Դրա համար էլ մեր կազմակերպություն ձևը համաշխարհային նշանակություն ունի:

Բացի ինքնին կազմակերպչական ձևից, պետք է շեշտել նույնպես և նեղափոխական գործունեություն չել տալիսի (գործակալներ) կյանքյան մասին: Հեղափոխական գործունեությունը մեզ ուսուցում էր, վոր պետք է հակառակ ընթանալ այն բոլոր խմբավորումներին, վորոնք իրենց հեղափոխական են անվանում, վորովհետև մեզ համար պարզ է, վոր նրանք մանր-բուրժուական կամ լիբերալ են և խորթ են բանվոր դասակարգի շահերին: «Ընթանալ ջուլ-ջուլ, բայց հարվածել միասին», ահա այն ժամանակվա լոզունգը: Իսկ զարկել պետք էր քուրբիս համար մեկ թշնամու: Թե ես-եր ու մենշեիկ մանր-բուրժուական կուսակցությունները, թե լիբերալների կուսակցությունն ու կադեաները սրանք բոլորն էլ թշնամի էյին ցարական ինքնակալության: Վարպես հեղափոխության առաջին աստիճան, ամենից առաջ պետք էր խորտակել ցարական ինքնակալությունը, առանց վորի, հետագա առաջխաղացումն անհնարին էր: Բայց այստեղից արդեն մեր նպատակները տարբեր են: Բոլոր կուսակցությունները, բացի մերինից, ձգտում չեն իշխանությունը զրավել իրենց նամար, իսկ մենք՝ բանվոր դասակարգի նամար:

Դեռ 1903 թվին ընկեր Լենինը գյուղացիական չքավոր դասի վերաբերյալ զրել է մի բրոշյուր, վորը թեև հատկացված էր գյուղին, սակայն նա շափազանց շատ բան տվեց կուսակցության: Այդ բրոշյուրը սովորեցրեց մեզ հասկանալ գյուղացիության գերը հեղափոխության մեջ: Յեթե մի բանի ընկերներ չափազանցելով, աշխատում էյին ապացուցել թե, գյուղացիությունը մանր-բուրժուական տարր է, քանի վոր տիրում է վորեկ սեփականության, ապա այդ բրոշյուրը մեզ տա-

լիս է գյուղի շերտավորման պարզ պատկերը և կատարելապես ցույց է տալիս գյուղացիության զանազան խավերի ստույգ հարաբերությունը: Այնտեղ ցույց է տրվում նույնպես թե ինչ ապագա ունեն գյուղական չքավորությունն ու գյուղացի կուլակները. ինչպես պրոլետարիատն ապագա չունի այն իմաստով, վոր նա յերբեք գործարանատեր չի դառնա, այնպես էլ չքավոր ու միջնեկ գյուղացիությունը ապագայում հույս չունեն ձեռք բերելու խոշոր հողամասեր և այլն: Այստեղից պարզ է, վոր բանվոր դասակարգը պետք է լծորդվի գյուղական չքավորության հետ, և թե նրանք պետք է միասին հորվածեն ինքնակալությանն ու կապիտալիստներին:

1905 թ. հեղափոխության բովում կառավարության զրությունը խախտվեց (այն տարին տեղի չեր ունենում նաև յապոնական պատերազմը): Վլադիմիր Իլիչը իսկույն տապարեց բերեց իր սկզբունքները, և մեծամասնականներն այդ գեղեցիկ գինված՝ գինեցին ուղղակի դեպի կրակը: 1905 թվին անցավ սոցիալ-դեմոկրատների և ես-երների նշանաբանով: Բայց հենց այն ժամանակ պատմություն մեջ Փարիզի Կոմունայից՝ հետո առաջին անգամ, ծնունդ առավ բանվորական Պատգամավորների Խորհուրդները, վոր իր մեջ ապագա Խորհրդային իշխանության սաղմերն էր պարունակում: Գուցե թե այս յերեվոյթը, ինչպես և Փարզի Կոմունայի դասերը, մենք չգնահատեցինք բոտ արժանույն, բայց Վլադիմիր Իլիչը տեսնելով, վոր պրակտիկան լիովին հաստատվում է Մարքսի ամբողջ ուսմունքով, — իսկույն ընրոնեց, վոր յերբ բանվոր դասակարգը վտարի չե կանգնում մաստայական կերպով, ապա հենց ինքը, իր պայքարի ընթացքում, ստեղծում է առաջուց հնախատեսնված պետական նոր ձևեր: 1905 թվից Խորհրդային իշխանության այդ նախապատկերը լիովին զրավեց Վլադիմիր Իլիչին: Յեթե խորհրդային իշխանությունը կազմված է այնպես, ինչպես վոր նա էա հիմի, ապա կարելի չե ուղղակի տեսլ,

վոր դա Վլադիմիր Իլյիչի ստեղծագործությունն է, վերցրած հենց իրենց, մասսաների ստեղծագործությունից:

1905 թվից հետո, յերբ մեզ նորից քշեցին նկուզները (подполье), յերբ սկզբում կատաղորեն գործում էին պատյիչ արշավախմբերը, աշխատելը, դժվար էր: Սակայն այս բանը չէր կարող յերկար տևել, փորովհետև արդյունաբերությունն աճումն ընթանում էր իր կարգով, ծավալվում էր բանվոր դասակարգը, փորի մեջ առնե տեղ աշխատում էր եր մեր կուսակցությունը՝ արհմիություններից սկսած մինչև կրթական ընկերությունները: Այս շրջանը տևեց 1905-ից մինչև 1910 թվականը, յերբ նորից սկսվեց նկատվել բանվորական մասսաների մեջ քաղաքական փոքր կենդանություն, մանավանդ, փոր առաջացան պայքարի նոր ֆակտորներ. — Մանամադրություն մնացորդ՝ մեկը միումին հաջորդող Դումաններից մինչև հեղափոխությունը: Յարական որենքով ստեղծված Դումայում աշխատավոր մասսաների ներկայացուցիչներ չնչին էր, փորովհետև այդ Դուման ցենզավոր էր: Նույն լակ կուսակցությունը այն կարծիքի էր, փոր այդպիսի Դումայի հետ չարժե յերկար ու բարակ խոսել, այլ պետք է գործ ունենալ նրա հետ այնքան, փորքան կուսակցություն մյուս մասը, ընկեր Լենինի աջակցությամբ, վճռել էր Դումա գնալ այն նպատակով, փորպեսզի հարավորինի պատգամավորների գլխի վերայով անցկացնել փորքան կարելի, յե շատ բանվորական ներկայացուցիչներ: Այս բարդ խնդիրը լուծվեց չափազանց հաջող կերպով: III-րդ և IV-րդ պետական Դումաներն ունեցան բանվորական ֆրակցիաներ: Յեվ, իրոք, այդ ֆրակցիաները կատարեցին իրենց գործը, փորովհետև Վլադիմիր Իլյիչը ցույց տվեց, փոր այդ Դումաները մեզ համար փնջ թե պարլամենտ են, այլ պայքարի սրգան: III-րդ և IV-րդ Դումանների ֆրակցիաները յեռանդուն կերպով աջակցում էին բանվորներին՝ կազմակերպվելու կովի համար:

Բայց նկատվում էին և շեղումներ: Կազմվեց լիկվիդատորների մի խումբ, փորը քարոզում էր կովի լեզու ձևեր: Ծագեց խոշոր փտանդ: Շատերը մտածում էին թե բանվորների մի մասը կը սկսի մտածել մենշեկներեն և կհետևի մենշեկականին: Վլադիմիր Իլյիչը սկսեց լիկվիդատորական տենդենցների (մտախուժյուն) դեմ կատաղի պայքար: Այդ ժամանակվա մեծամասնական գրականության մեջ պատահում են ընկեր Լենինի բազմաթիվ հոգիածները, փորանցով նա տալիս էր ժամանակակից գրություն գիտական փերլուծումը: Բնորոշ խորատեսությամբ նա գուշակում էր, փոր փնջ տվելի, քան հինգ տարի հետո, կծագի կապիտալիստական շահերի ահադին ընդհարում, ուստի պետք է յեռանգով պատրաստվել այդ մոմենտին:

Այս հանճարեղ հաշիվները շատ ճիշտ գուրս յեկան: 1914 թվի խմբերիալիստական պատերազմն ընթանում էր «փորք յերկրների գրկանքները մեծերից» լողունով: Ազգայնական կրքերը բռնկվեցին, վարակելով բոլորին: Պատերազմը գանազան յերկրների պրոլետարիատին իրար դեմ հանեց: Գանակցին այնպիսի սոցիալիստներ, ինչպես մեր ուսուցիչ-տեսարան Պիխանովը, փորանք սկսեցին պաշտպանել բուրժուազիայի շահերը: Մեր կուսակցություն մեջ էլ (փորը նույնպես II-րդ Ինտերնացիոնալի կազմի մեջն էր), ճեղքվածք առաջ յեկավ: Մեր կուսակցությունը հեռացավ II-րդ Ինտերնացիոնալից և բակրեց պայքարել փնջ միայն Ռուստտանի, այլև մյուս յերկրների սոցիալիստների դեմ: II-րդ Ինտերնացիոնալը միավորում էր բոլոր կուսակցություններն, ուստի Լենինը ստիպված յեկավ լարել իր բոլոր ուժերը, գուրս քաշելու իսկական հեղափոխական բանվորներին այն մանր-բուրժուական խմբից, փորը ազգային գաղափարներ էր պաշտպանում: Ընկեր Լենինը մաքառեց Ինտերնացիոնալի յերկու համագումարումն էլ: Մեր կուսակցությունը, կազմակերպվելով III-րդ Ինտերնացիոնալի գրոշակի տակ,

նպատակ դրեց հեղափոխական պայքարը տեղափոխել խմբերիալիստական պատերազմի շրջանը: Զինված բանվորներին և գյուղացիներին պատերազմը անխուսափելիորեն պետք է փոխվեր քաղաքացիական կռիվ՝ ընդդեմ իրենց հարստահարողների: Թուրքիկներից մեկուժ հենց այդպես էլ ստվում եր՝ «Հրապարակ պետք է շուտ ստվ գեպի հետ, բայց վնչ առաջ: Դեպի կապիտալիստն ու կալվածատերը, բայց վնչ գեպի գերմանական բանվորն ու գյուղացին»:

Այս լոգունգի գործնական կիրառման հետևանքով էլ ծրնունդ առավ Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետությունների Միությունը: Իսկ այսօր, որակարգի մեջն և միջազգային հեղափոխությունը:

Միջազգային հեղափոխությունը կատարվում է մեր աչքի առաջ: Մի շարք յերկրներում մենք նկատում ենք նրանց շարժման բռնկումները: Ճիշտ է, այդ բռնկումները ճնշվում են, բայց մենք գիտենք և՛ այն, թե նրանք ինչ հետևանք ունեն:

Դեռ շատ ժամանակ չէ, ինչ ընդ, Լենինն իր առաջին հիվանդությունից հետո գրում էր «Պրավդա»-ի էջերում. — «Հեղափոխությունը մատնում է նոկայական քայլերով, յեվ նա կպայթի վրջ միայն Դերմանիստում, այլևս բոլոր յերկրներում»:

Լենինի, մեզ թողած վերջին պատգամը շատ պարզ է. «Բանվոր դատակարգի նախնությունը սպանով է, փորով-նետով պատմությունն այլ ընթացք ունենալ չի կարող»:

II

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԻԼՅԵԶԻ ՀԵՏ

Այժմ յետ չեմ կարող գնահատել վրացիների Իլլիչի նշանակությունը իմ կյանքում և նույնիսկ կադակցորեն պատմել Իլլիչի յերկերի, ճառերի, անձնական հանգիստումների և գրույցների ինձ վրա թողած ազդեցությունը:

Կարող եմ ստել այսքանը, վոր Իլլիչի թողած ազդեցությունն ինձ վրա ահագին ու վճռական և: Չնայելով, վոր բանվորական շարժման հարցերը, պատմական դեպքերի մարքսիստական ըմբռումը, քաղաքական և սոցիալական հեղափոխության անխուսափելիությունը Ռուսաստանում — պրոլետարիատի դատակարգային կռիվի տեսակետից — արդեն հիմնավորվել էին վրասկայության մեջ, սակայն պարզորոշ, մասնաշաղկապ պայքարի, և վերջինիս իրագործման պրակտիկական հարցերը՝ վոր ունենար անելիքների մի պարզ ծրագիր, — 1896-1900 թվականներին չկային: Բանվորները լսում էին քաղաքական պայքարը բացասող զանազան անուսագետ — ազիտատորների, ես-երների, և նարոդնիկների մինչև անգամ մաքսիմալիստների, ահաբեկիչների, — վորոնք ցուցաբերում էին յերկուտեսակ ծրագիր — գյուղացիական և բանվորական — և հիմք ընդունելով գյուղացիական համայնքները, յեզրակացնում էին, թե գյուղացիությունը ի բնե «սոցիալիստական և», ուստի բանվորներին առաջարկում էին գյուղացիներից «սոցիալիզմ» սովորել: Անհրաժեշտ էր պարզ ձևակերպում: Սոցիալ-դեմոկրատ բանվորական կուսակցությունն, այս հարցերին մոտենում էր Պլեխանովի գրքույկներով ու հոդվածներով և աշխատում էր նրանց միջոցով պարզել բազմաթիվ տեսական հարցեր:

Սակայն իսկական պրժեկտորը Իլլիչի «Իսկրայի» հոդվածները և «Խնչ անել», «Գյուղացի չքավորությունը»:

1003
11668

«Մի քայլ առաջ յերկու քայլ հետ» բողոքներն ելին, փորձեք իրենց լուսե խուրձերով փարատում ելին մեր հեղափոխական գիտակցութեան մութն ու կիսախավարը:

Մեզ համար բոլորովին պարզվեցին բոլորակամի կամ լենինիզմի հիմնական հարցերը. այն է հառաջագեմ մասից պատրաստել ռազմական կուսակցութեան, մարտական կենտրոնացրած ապարատ, գինեվորական գիտակից կարգապահութեամբ: Կուսակցութեանն ոգտազործում է իր քաղաքական նպատակներին հասնելու համար, բուրժուական-գեմեկրատիայի զանազան խմբերի տարաձայնութեանները: Կուսակցութեան նպատակն է ցարական և կապիտալիստական իշխանութեան տապալումով, բանվոր դասակարգը տանել զեպի քաղաքական իշխանութեան նվաճումը: Իրենց ընդհանուր նպատակներին հասնելու համար բանվորները պիտի գաշնակեցնեն չքավորազույն գյուղացիութեան հետ: Կովի ձեռք մատուցական է:

Լենինիզմի այս այբուբենն էր, վեր մեծամասնականները յուրացրել էին փորպես հեղափոխական գործունեություն զործնական ծրագիր: Մեր հեղափոխական գիտակցությունը լույսի պես պարզվեց:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Վլադիմիր Իլյիչին առաջին անգամ կյանքիս մեջ հանդիպեցի ժնեում 1903 թվին, մի միտինգում, յերբ յես բաշկիրյան ստեպների աքսորից փախել էլի արտասահման: Ռուսական գաղութում ես-երների լիդեր Չերնովը զեկուցում էր կարգում, փորով պեսք և ազադուցեր, թե հեղափոխության համար բանվորությունն ու գյուղացիությունն համարվեք տարրեր են, փոր իբր թե այս հավասարությունը գյուղացիությունը սոցիալիզմի հիմնադրությունն է մեջ ահագին զեր և խաղալու, փորովհետեւ շնորիվ իր բազմությունն նա, գյուղական համայնքների ձեռով, արդեն ունի պատրաստի սոցիալիստական բջիւններ:

Սպասվում էր, փոր նորից հակաճառութեան կդուրս գա Պլեխանովը, փորը միտինգներում միշտ պայքարում էր թե Չերնովի և թե մյուսների հետ: Սակայն Պլեխանովը հիվանդություն պատճառով չկարողացավ միտինգ գալ, իսկ Լենինը բացակա էր: Մինչև անգամ պլեխանովցիները — (այդ ժամանակ արդեն նկատվում էր, փոր շուտով նրանք բաժանվելու յեն մեծամասնականների և փոքրամասնականների), — սաստիկ զանկանում էլին, փոր «զոնե Լենինը» դուրս գա նարոդնիկների զեմ: Դանլիճը ծայր և ծայր լիքն էր:

Զեկուցումից հետո դուրս յեկան թե մարքսիստների և թե նարոդնիկներից մի քանի հեռուորներ, սակայն գանլիճը զգում էր, փոր վեճը թույլ և ընթանում: Հանկարծ ի զորմանս բոլորի՝ անրիոն և բարձրանում Լենինը:

Նա հենց նոր քաղաք էր ժամանել և իմանալով, փոր զեկուցում կա, գալիս և աննկատելի լսում է զեկուցման մեծ մասը: Լենինը բնդունվեց մարքսիստների միահամուռ ծափերով:

Վլադիմիր Իլյիչի հակաճառումն անցավ փայլուն կերպով: Նա հուզված էր, ուստի նրա ծաղրական հարձակումները զիպչում էին բոս յերևույթին, ուղղակի նպատակին: Նա պարզ ապացուցեց, փոր միտաարը զյուզուցիություն չունենք, այլ առաջներիս կան գյուղական հարուստ խավեր՝ կուլակային տենդենցներով, փորոնց հետ «ճանապարհակից են զեկուցոգն ու իր կուսակցությունը».— փորը հետագայում տառացի կերպով կատարված դուշակություն դարձավ: Վլադիմիր Իլյիչը նկարագրեց աղքատ և միջնեկ գյուղացիության վիճակը, զորձարանատերերի և կարվածատերերի կողմից գյուղացիության վրա զորձադրվող ճնշումները և այլ: Սկսած 1902 թվից՝ նա ավեց գյուղացիական բոլոր խոսվությունների գիտական վերլուծումը, ցույց տալով նաև գյուղացիական մասսան զեպի հեղափոխական շարժում մղելու քաղաքական ճանապարհները:

Իլյիշի հողթնանակն աշխարհն մեծ էր, վոր նրա ճառից հետո ժողովի մեծագույն մասը հեռացավ, անողուտ համարելով լսել Չերնովի պատասխանը:

Յերկու-յերեք օր հետո, ինձ հաջողվեց ծանոթանալ Վլադիմիր Իլյիշի հետ: Յես «Բսկրա»-ի համար գինված ապստամբության զինվորական պատրաստություն մասին մի հոգված էյի գրել: Խմբագրատանը, սեղաններից մեկի վրա նստած նախաձառում էր մի ընկեր: Ուրիշ վաշ-վաք չկար: Ընկերոջ հետ բացատրվելիս՝ ներս յեկավ և ընկեր Լենինը: Նա պահանջեց «Բսկրա»-ի թարմ համարները և եփակեցիքայից ինչպիսի բրոշյուրներ և թերթեր: Ընկերը հայտնեց, վոր հոգված եմ բերել: Վլադիմիր Իլյիշը հենց թղթերի կույտի վրա ել նստելով՝ սկսեց հարց ու փորձ անել, ո՞վ եմ յես, փորտեղից եմ և այլն: Հոգվածը կարգալուց հետո հարցմունքներ ավեց զինվորական կենցաղի մասին, թե մենք ինչպիսի զինվորական կազմակերպություն ունենք, ինչով և զբաղվում նա, կան, արդյոք, նրանց մեջ սպաներ, ինչպես են կերակրում զինվորներին և այլն: Հարցաթննելով մի քանի ուրիշ հարցերից ել՝ արտքի, Սարատովի, Ուֆայի, Չլատաուստի բանվորական կազմակերպությունների, Բաշկիրների ապրուստի մասին՝ Վլադիմիր Իլյիշն ասաց.

Գիտեք յես ձեզ ինչ խորհուրդ կը տայի. զատեցեք զինվորական կազմակերպության հարցը զինվորական ապստամբություն կազմակերպելու հարցից: Վերջին հարցը շատ բարդ է: Կարիք է լինելու կավել փողոցներում, հարկավոր է հատուկ գործելակերպ: Պետք է խորհրդակցել զինվորական մասնագետների հետ: Կարգացեք գրքերում Փարիզի Կոմունայի փորձը:

Յես, ի հարկե, այդպես ել արի: Հետագայում «Բսկրայի» մեջ ապովեցին իմ հոգվածներից լսի յերկուսը, իսկ յերրորդ Մարտովը շընդունեց, փորպես տակադիական տեսակետից վիճելի: Այն հարցին, թե ցարական գորահանդեսների ժամանակ կարելի է ցարին սպանել

(այս միաքը ծագել էր մեր զիվիզիայի զինվորական հեղափոխական խմբում, վորը և հայտնեցի Վլադիմիր Իլյիշին) — նա պատասխանեց.

Դա նշանակություն չունի: Մի՞թե դուք չեք կարգացել տերրորի մասին հոգվածներ:

Խոստովանում յեմ, վոր թեև յես կարգացել եի տերրորի մասին հոգվածներ, բայց ինձ թվում էր, վոր այս տկար կարող և ավելի հեղափոխել զինվորական մասան:

Սակայն հեռեկավ Վլադիմիր Իլյիշի խորհրդին, յես նորից կարգացի տերրորի մասին գրած թե մեր և թե ես-երևերի հոգվածները, և յեկա այն համոզմունքին, վոր տերրորը արդյունք և ապիս միմիայն այդ գեպքում, յերբ նա կատարվում է հանրորեն, այսինքն, քաղաքացիական կռվում, մինչ զես նրա առանձին գեպքերը չեն կարող բանվորական շարժմանն ոգնել:

Ընկեր Լենինի անձնավորություն ինձ վրա թողած ազավորությունն աշխուհ էր, վոր կարծես թե յես գես յերեկա յեմ և ինչ վոր մի մեծ և ուժեղ մարդ թեերիս տակից բանելով, գեպի վեր քաշեց ու հետս զգուշ կերպով նորից ցած գրեց կակուղ թավիշի վրա: Առաջին այս ազավորությունն ինձ աշխուհի ուժով և տիրել, վոր նա մնալու և ամբողջ կյանքիս ընթացքում:

Հետագա անձնական հանդիպումների ժամանակ, մասնավոր «Բսկրա»-ի խմբագրություն մեջ 17 թվին միատեղ աշխատելիս (Մոսկայում), ավելի խորացրին և ամբողջրին վիթխորի ույժի իմ այս զգացումը: Մի ուժ, վոր այքան կորավի էր և միևնույն ժամանակ բարեկամական իւրայինների և անվրեպ սպանիչ՝ թշնամիների համար:

Այստեղ մեջ եմ բերում Իլյիշի հետ իմ անձնական ելի մի ուրիշ հանդիպումը, վոր մինչև այսօր ել ապրում ու վառ և իմ հիշողության մեջ: Դա Թինրանդական կայարանումն էր, Իլյիշին զխմավորելու ժամանակ, յերբ նա վերագառնում էր արտասահմանից:

Մենք վազոն մտանք, ուր ընկեր Կամենեն ինձ ներկայացնելով ասաց.

— Այս ել մեր Յերեմիան:

Իլյիշը հարցրեց ինչպես են ընթանում դորձերը: Յես ասացի.

— Հեղափոխություն ե, Վլադիմիր Իլյիշ:

— Տեսնենք, տեսնենք, նկատեց նա: — Մենք մի տեղ հանդիպել ենք ձեզ հետ:

Յես պատասխանեցի.

— Շվեդարիայում, Ժրնևում:

— «Իսկրայի» տպարանում, իսկույն ընդհատեց նա, իսկ այժմ դուք արդեն խմբագիր եք:

— Այս շարագործն եր, վոր կորստում եր հին «Պրավդայի» մեր հոգվածները, ասաց ընկեր Կամեներ:

— Յենգուրայի պատճառով, փորձեցի արդարանալ յես:

— Կը նշանակի պետք եր կորստել, ասաց Վլադիմիր Իլյիշը: Բայց ռվ եր մեզանից ավելի անցնողներ:

— Ամենից անցնողները Լե-Բարիստովիչն եր, հետո ընկեր Զինովի: Ամենից ցենզուրայինը դուք եյիք: Ձեր հոգվածները միմիայն հազվագյուտ դեպքում եր հարկ լինում «մաքրել»: Մինչ Վլադիմիր Իլյիշը ծիծաղում եր բարեսրտորեն՝ յես ամոթից քիչ եր ֆնում դեռինք մըտնելի, փորձեցաքով կարող եր կարծել, թե այդքան շուտ հարկ կլինի հաշիվ տալ յերբեմն իմ ցենզուրական դաժանությունների համար, թեև այդ կատարվում եր հենց իր Լենինի ակամա ցանկությունը և զերեկափնեքով. ինչ գնով ել լինի, պահպանել «Պրավդա» լեզավ թերթը, վորը բոլոր բանվորների համար կուսակցության կենտրոնական օրգանն եր:

Վազոնից դուրս յեկանք: Մայթի վրա կանգնած եր նավաստիներից պատվի պահալ: Դահլիճում ընկեր Լենինին փողջունեցին պատգամավորությունները: Յերը Վլադիմիր Իլյիշը դուրս յեկավ կայարանի պատշգամբը՝ մեր

առաջ սրտակերպավ մի վեհ և անմոռանալի տեսարան: Աշնանային յերեկոյի խավարի մեջ ծուփ եր տալիս ջահերի զոդոջուն լույսը, վորի մեջ աչքան վառ կերպով կարմիր եյին կապել հեղափոխություն բազմաթիվ դրոշակներ: Ամբողջ հրապարակը հեղեղված եր զինված կազմակերպություններով, կարմիր գվարդիայի զինվորական մասերի վաշտերով: Հրապարակի հենց կենտրոնում, կարմիր, ծփուն դրոշակներով, կարծես ապստամբ բանվորական դատակարգի պողպատե կամքի սիմվոլ՝ կանգնած եյին զրահապատային զվիզիտնի կորովի մեքենաները: Յես Վլադիմիր Իլյիշի կողքին եյի և նայում եյի նրան, յերը նա կանգ առնելով, սկսեց զիտել իր առաջ ծավալված սրտակերը:

— Այո, սա արդեն հեղափոխություն ե, ասաց նա:

Վլադիմիր Իլյիշին կարծեմ ուզում եյին տանել ուղակի Կ. Կ. Քշեմինսկու գոյակը: Բայց նա, ըստ յերեվույթին, իսկույն ըմբռնեց պրոլետարական այս զինված շարքերի իմաստը, նրանց կովի և հաղթանակի ամբողջ վճռականությունը և հետևելով նրանց կոչին ու իր սեփական դրդման, բարձրացավ զրահակիր ու բոսոր դրոշակների և ջահերի զոդոջ լույսի հովանու տակ՝ Ռուսական հողում՝ արտասանեց ապստամբություն իր առաջին հրաշունչ ճառը:

Յես թեև կանգնած եյի Իլյիշին բավականին մոտ և պարզ լսում եյի նրա խոսքերը, սակայն ընդհանուր փողկոթությունից խորապես հուզված՝ յես ավելի շուտ լսվում եյի ճառի ընդհանուր միաբը, քան թե լսում, թե արդեն հասել ե մեծ և վճռական կովի բուսեն:

Կեցցե Սոցալիստական հեղափոխությունը, այսպիսի կոչով ամարտեց իր ճառն ընկեր Լենինը: Մենք բոլորս համկացանք, վոր սա բուրժուական հեղափոխություն չի, վոչ ել մենշևիկյան և համաձայնական հեղափոխություն, այլ բանվորական ճշմարիտ և մեծ հեղա-

փոխութեան, փոքրի առաջնորդը սազմի նրավեր եւ կար-
դում մեզ:

Յեւ այժմ, Լենինգրադի հրատարակներից մեկում
պետք է հիմնել հեղափոխութեան այդ վճռական մոմէնտը
պատկերող ամենի մի արձան, — Լենինը յերկարատեւ վը-
տարումից ինտո՛ւ առաջին անգամ կոխելով Ռուսական
նողը, գրանազատից նրավեր եւ կարդում գինոված քանոնը
դատակարգին՝ խորտակելու բուրժուական պետական
կազմը:

Այս մոմէնտը համաշխարհային արժեք ունի, փոքրի-
հետեւ այստեղ է, փոքր պրոլետարական հեղափոխութեան
պրակտիկան վայրկենապէս լուսավորեց մարքսիզմի տե-
տական յեղրակացութեանը, իսկ Լենինի հանճարը
միանգամից խաչ քաշեց կոսկածներին. ու տատանում-
ներին:

Հեղափոխութեանը ծափալիւմ էր:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0185631

